

דו"ח הוועדה להערכת איכות של
התוכניות להוראת לשון עברית
מכללת קיי

2019

תש"ף

תוכן העניינים

- 2..... פרק 1: רקע
- 3..... פרק 2: תהליכי עבודה של הוועדה
- 4..... פרק 3: הערכת איכות של תוכנית הלימודים להוראת לשון עברית במכללת קיי
- 8..... פרק 4: המלצות

נספחים

- 10..... נספח 1: כתב המינוי של הוועדה
- 11..... נספח 2: סדר יום הביקור
- 12..... נספח 3: עקרונות לבניית הסילבוסים

פרק 1 : רקע

בהתאם להחלטתה להעריך את תוכניות הלימודים להכשרת עובדי הוראה בתחום הוראת הלשון העברית, מינתה המועצה להשכלה גבוהה (מל"ג) את הוועדה להערכת איכות של התחום בהרכב הבא :

- פרופ' דורית רביד, בית הספר לחינוך, אוניברסיטת תל-אביב – יו"ר הוועדה
- פרופ' רינה בן-שחר, מכללת אורנים, אוניברסיטת חיפה¹
- ד"ר אהרן הורנקוהל, הפקולטה ללימודי אסיה והמזרח התיכון, אוניברסיטת קיימברידג'
- פרופ' זהר לבנת, המחלקה ללשון העברית וללשונות השמיות, אוניברסיטת בר-אילן
- פרופ' חנה עזר, מכללת לוינסקי לחינוך²
- פרופ' סטיב פסברג, החוג ללשון העברית, האוניברסיטה העברית
- פרופ' אורה שורצולד, המחלקה ללשון העברית וללשונות השמיות, אוניברסיטת בר-אילן³
- ד"ר עמליה בראון, לימודי הפרעות בתקשורת, אוניברסיטת תל-אביב

הגב' תמר מעגן-אפרתי ריכזה את עבודת הוועדה מטעם המועצה להשכלה גבוהה.

במסגרת עבודתה התבקשה הוועדה⁴:

1. לבחון את דוחות ההערכה העצמית שהוגשו על ידי המוסדות המקיימים תוכניות לימודים להכשרת עובדי הוראה בתחום לשון עברית ולקיים ביקורים במוסדות אלה.
2. להגיש למל"ג דו"ח פרטני עבור כל אחת מתוכניות הלימודים הכולל את ממצאי הוועדה והמלצותיה.
3. להגיש למל"ג דו"ח כללי הכולל הערות רוחביות בנוגע לתחום המוערך ולמקומו במערכת ההשכלה הגבוהה ובישראל בכלל.

תהליך ההערכה כולו התבצע בהתאם להנחיות המל"ג לכתיבת דו"ח הערכה עצמית במכללות לחינוך מפברואר 2018.

¹ בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, פרופ' רינה בן-שחר לא השתתפה בהערכת תוכנית הלימודים במכללת אורנים ובמכללה הערבית.

² בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, פרופ' חנה עזר לא השתתפה בהערכת תוכנית הלימודים במכללת לוינסקי.

³ בהתאם למדיניות המל"ג, לשם הימנעות מניגוד עניינים, פרופ' אורה שורצולד לא השתתפה בהערכת תוכנית הלימודים במכללת תלפיות.

⁴ כתב המינוי של הוועדה מצורף בנספח מס' 1 לדו"ח זה.

פרק 2: תהליכי העבודה של הוועדה

הוועדה התכנסה לראשונה במרץ 2019. בישיבתה דנה הוועדה בנושאים עקרוניים הנוגעים למערכת ההשכלה הגבוהה בישראל, לפעילות הערכת האיכות בכלל ובמכללות האקדמיות לחינוך בפרט.

במסגרת פעילותה קיימה הוועדה ביקורים בכל המכללות האקדמיות לחינוך אשר מוסמכות להעניק תארים בתחום הוראת לשון עברית. הביקורים התקיימו בשני סבבים בחודש מרץ ובחודש מאי 2019 במכללות האלה:

מכללת אורות ישראל, מכללת אורנים, מכללת אמונה-אפרתה, מכללת בית ברל, מכללת גורדון, מכללת דוד ילין, מכללת הרצוג מכללת אחוה, מכללת לוינסקי, המכללה הערבית בחיפה, מכללת קיי ומכללת תלפיות,

במהלך ביקורים אלה נפגשה הוועדה עם בעלי תפקידים בהנהלת המוסד, עם הנהלת התוכנית, עם הסגל, ועם סטודנטים ובוגרים.

דו"ח זה עוסק בחוג להוראת לשון עברית במכללה האקדמית קיי. ביקור הוועדה במכללה התקיים ב- 20 במאי 2019.

סדר היום של הביקור מצורף בנספח 2 לדו"ח זה.

בביקור זה השתתפו מבין חברי הוועדה: פרופ' זהר לבנת, פרופ' רינה בן-שחר, ד"ר אהרן הורנקוהל, ד"ר עמליה בראון.

הוועדה מודה להנהלה הבכירה במוסד ולתוכנית ללשון עברית על דו"ח ההערכה העצמית ועל קבלת הפנים והאירוח האדיב בעת יום הביקור של נציגי הוועדה במוסד.

פרק 3: הערכת האיכות של תוכנית הלימודים להוראת לשון עברית במכללה

האקדמית קיי

דו"ח זה מתייחס למצב הקיים בעת ביקור הוועדה במוסד ואינו מתייחס לשינויים שחלו מאז. דו"ח זה מתעד את המסקנות אליהן הגיעה ועדת הערכת האיכות בהתבסס על המסמכים אשר נמסרו על ידי המוסד, מידע שהתוסף במהלך השיחות במוסד, דיונים והבחנות של הוועדה ומידע אשר זמין לוועדה.

1. מבוא

המכללה האקדמית לחינוך על שם קיי היא המוסד האקדמי המרכזי בנגב העוסק בהכשרת עובדי הוראה. הנהלת המכללה מציגה אמונה עמוקה בחשיבותה של השפה העברית וחותרת לשיפור מתמיד של רמת העברית בכתב ובעל פה בקרב כל הסטודנטים במכללה ואף בקרב המרצים. כמו כן היא דואגת לנראות של השפה העברית במכללה בדרכים שונות (כגון "שבוע הלשון העברית"), ושמה דגש על פיתוח הבעה בעל פה באמצעות פרזנטציות, דיבייט ועוד.

המכללה מכשירה מורים ללשון העברית בכמה מסלולים: לשון עברית בביה"ס היסודי והעל יסודי, ועברית כשפה שנייה לדוברי ערבית בביה"ס היסודי והעל יסודי (התמחות המשלבת לשון וספרות). החוג ללשון העברית הוא החוג הקטן ביותר במכללה הסובל לאורך שנים ממיעוט נרשמים. היו שנים שבהן היו 3-4 סטודנטים בלבד במחזור, אולם ההנהלה נחושה בדעתה שחזון המכללה אינו מאפשר ויתור על החוג ללשון העברית ושנת הלימודים נפתחת בכל מספר של סטודנטים.

2. הערכת איכות ותהליך הערכה עצמית

חיבור דו"ח ההערכה נעשה בשיתוף של כל הגורמים במכללה, כולל כל חברי הסגל בחוג. ניכר כי המכללה מתייחסת להליך ההערכה באופן מעמיק ומפיקה ממנו לקחים כבר בשלב מוקדם.

3. חזון ויעדים

המכללה רואה עצמה חלק ממרקם החיים החינוכיים במרחב הדרום, בהתייחס לשאלות חברתיות של צמצום פערים בפריפריה, סובלנות לשונות, דו-קיום וחיים בחברה רב-תרבותית. היא מקבלת ללימודים בכל שנה מספר שווה של סטודנטים מן המגזר היהודי ומן המגזר הבדואי, כדי להימנע ממצב של רוב ומיעוט. כל הסטודנטים לומדים בשנה א' קורס הומוגני מגזרי העוסק בזהות אישית תרבותית, ובשנה ב' קורס הטרוגני העוסק ברב תרבותיות בדגש על היכרות מעמיקה עם המגזר האחר. כל הפעילויות החינוכיות משותפות לשני המגזרים.

4. תוכנית הלימודים הדיסציפלינרית

בתוכנית לדוברי עברית ההתמחות זהה בביה"ס היסודי והעל יסודי. ההנהלה מציגה עמדה עקרונית בעניין זה, ולא דווקא כורח המציאות. סגל החוג מגוון מבחינת תחומי ההתמחות וכתוצאה מכך התוכנית הדיסציפלינרית שהחוג מציע מלאה ועשירה. ואולם, בשל מיעוט הסטודנטים והקושי לקיים תוכנית מלאה בכל שנה, בקורסים רבים

לומדים יחד סטודנטים מהתמחויות ומתוכניות שונות. שילוב זה יוצר בעיות קשות. בתוכנית להסבת אקדמאים מתקבלת למידה לא מדורגת, כך שההכשרה הדיסציפלינרית נפגמת באופן משמעותי, סטודנטיות מההתמחות משתתפות בקורסים שבהם החומר היה מוכר מתחילתו ועד סופו, משום שהותאם לסטודנטים מהתמחויות אחרות.

בקורסים משותפים לסטודנטים משני המגזרים בולט הקושי השפתי של הסטודנטים הבדואים. התרשמנו שרמת העבודות הסמינריוניות נמוכה במיוחד, והן רחוקות מלעמוד בסטנדרטים סבירים של מחקר. ייתכן שזו תוצאה של העובדה שהקורס משותף לסטודנטים משני המגזרים, ושליטתם הנמוכה של הסטודנטים הבדואים בעברית אינה מאפשרת יותר מכך. התבשרנו שבשנת הלימודים תש"ף ייפתח סמינריון נפרד לסטודנטים מן המגזר הבדואי.

תחום ההבנה וההבעה: התוכנית הדיסציפלינרית כוללת קורסים בכתיבה ובאוריינות, שעל פי שמם היו יכולים לקדם את התחום הן אצל הסטודנטים עצמם והן בהקשר להוראת הנושא בבתי הספר. אלא שדווקא ביחס לקורסים אלה הובע חוסר שביעות רצון ותחושה של החמצה ובזבוז זמן. גם הקורס "התפתחות שפה בגיל הרך" הוגדר כמיותר, והובעה אכזבה מכך שלא הייתה התייחסות לגילאים מבוגרים יותר.

אשר לקשר בין התוכנית הדיסציפלינרית לבין ההכשרה להוראה – נראה שהחוג קשוב לשטח ותוכני הקורסים והיקפיהם משתנים בהתאם לקולות העולים משם. עם זאת, הקשר עם המד"פים אינו קבוע ואינו מוסדר.

5. תוכנית ההכשרה להוראה

למכללה גישה מעמיקה בנושא ההכשרה להוראה ומתווה מפורט ורב-גוני להתנסויות בדרכי הוראה-למידה שונות לאורך שנות ההכשרה.

עם זאת, למרות הדגש במכללה על דרכי הוראה מגוונות ועל פרויקטים חדשניים, הרושם היה שהחוויה של הסטודנטיות שונה, ושהן לא הגיעו לשטח עם הכנה טובה מבחינה זו. דווקא במגזר הבדואי נראה שהסטודנטיות מביאות הרבה חדשנות לבית הספר.

הגורמים השונים שעמם נפגשנו דיווחו על בעיה קשה למצוא בתי ספר ומורים מאמנים. הקושי גדול במיוחד בבתי הספר העל יסודיים. לדברי המכללה הדבר קשור במחסור במורים במערכת החינוך בדרום. הוועדה שמעה על חוויות של חוסר שיתוף פעולה עם מורים בבתי הספר ותלונות על כך שמורים לא אפשרו לסטודנטיות ללמד בכיתות הגבוהות (רק בחטיבת הביניים) ולא אפשרו ללמד דקדוק. הוועדה התרשמה כי ההכשרה הניתנת במסגרת תוכנית שח"ף ראויה לשיפור, הן מצד הקורסים הדיסציפלינריים הדקדוקיים והן מצד הפדגוגיה.

6. סגל

כל חברי הסגל הם בעלי דוקטורט בלשון עברית, חוץ מאחד שהוא דוקטורנט. רוב חברי הסגל בעלי אחוזי משרה ניכרים בחוג. יוצאים מן הכלל מרצה אחת שעיקר עבודתה במכללה אחרת, ומרצה חדש המלמד בינתיים 2 ש"ש. עם זאת, רוב חברי הסגל אינם בעלי דירוג אקדמי. המורים נשמעים נלהבים ופתוחים לשינויים.

סגל החוג זוכה להערכה רבה מצד הסטודנטים, שציינו במיוחד את היחס החם, הזמינות והפתיחות של המרצים.

7. סטודנטים ובוגרים

בהשוואה לשנים עברו, ניכרת ירידה ברמת הסטודנטים, בידע העברית שלהם ובידע הדיסציפלינרי שאתו הגיעו מביה"ס התיכון. וכאמור, בגלל מיעוט המתמחים הם לומדים עם סטודנטים ברמות שונות מתוכניות אחרות וממסלולים אחרים, ואלו מעכבים את ההתפתחות הלימודית של המתמחים בלשון העברית.

8. שונות

כחלק מחזון המכללה, בקבלת סטודנטים לכל החוגים במכללה יש הקפדה בכל שנתון על איזון בין דוברי עברית לדוברי ערבית. אולם לא כך בהתמחויות בלשון: בהתמחות בלשון לדוברי עברית אין סטודנטים ערבים, ובהתמחות לדוברי ערבית אין סטודנטים דוברי עברית. סגל החוג ללשון אינו מגוון מבחינה אתנית. מרצים בני המיעוט הבדואי מלמדים סדנאות דידקטיות וקורסי שירות רק בהתמחות בלשון עברית לדוברי ערבית.

9. מחקר

במכללה יש רשות מחקר התומכת במחקר של חברי הסגל בדרכים מגוונות: מענקי מחקר אישיים, סיוע בהשתתפות בכנסים, בהכנת מאמרים לפרסום ועוד. רוב חברי סגל החוג מפרסמים את מחקריהם בקביעות ומופיעים בכנסים ארציים ובין-לאומיים. דווקא ראש החוג הנוכחית אינה חוקרת פעילה. בליווי המרכז לקידום ההוראה הוקמה לאחרונה קבוצת מחקר הכוללת מרצים הן מהמגזר היהודי והן מהמגזר הבדואי. הקבוצה תתמקד במחקרי פעולה לצורך קידום הוראת-למידת העברית בשני המגזרים. מחקרי פעולה נתפסים בין השאר כהזדמנות עבור חברי הסגל הממעטים לפרסם במסגרת הדיסציפלינה.

10. יוזמות מיוחדות

במכללה מתקיימת מסגרת המכונה "אכסניית לשון" – מרכז לתמיכה בכתיבת עבודות ומצגות בעברית, ערבית ואנגלית.

11. סיכום חוזקות וחולשות

חוזקות ונקודות לשיפור:

- השליחות של המכללה ראויה לציון. המוסד עושה מאמצים רבים לקיים בפועל ובאופן יום-יומי דו-קיום בחברה רב-תרבותית.
- מעמד השפה העברית איתן, יש לה נראות רבה במכללה ויש חתירה מתמדת לשיפור רמת העברית של הסטודנטים. הפרויקט "אכסניית לשון" אף הוא ראוי לציון.

- סגל החוג מגוון, רובו עוסק במחקר דיסציפלינרי והוא זוכה להערכה רבה מצד הסטודנטים.
- הקורס המקוון החדש שבו סטודנטים דוברי עברית ודוברי ערבית מלמדים אלה את אלה הוא יוזמה מרשימה המגשימה היטב הן את חזון המכללה והן את המחויבות לשיטות הוראה חדשניות.
- קבוצת המחקר שהוקמה לאחרונה בהשתתפות חברי החוג היא פרויקט מבורך ומבטיח.

חולשות:

- החוג סובל ממיעוט נרשמים, והפתרונות שנמצאו, בעיקר קורסים משותפים לכמה תוכניות והתמחויות, מעוררים בעיות רבות.
- רמת העברית בקרב הבדואים נמוכה, ופוגעת ברמתם של הקורסים המשותפים.
- רמת הסמינריונים אינה מספקת.
- תחום ההבנה וההבעה לוקה בחסר. אמנם יש קורסים לא מעטים בתחום, אך נראה שהרלוונטיות שלהם עבור הסטודנטים נמוכה.
- ההתנסות בהוראה במגזר היהודי נפגעת באופן משמעותי מן התנאים בבתי הספר.
- התוכנית להסבת אקדמאים מצטיירת כבעייתית שאינה מספקת הכשרה ראויה.
- רוב חברי הסגל אינם בעלי דירוג אקדמי, למרות פרסומיהם.
- ראש החוג אינה חוקרת פעילה, ואינה בעלת דירוג אקדמי.

פרק 4: המלצות

המלצות הכרחיות

- קידום חברי סגל חוקרים לדרגות אקדמיות.
- מציאת פתרון להתנסות בבתי הספר במגזר היהודי.
- מציאת פתרונות נוספים ותגבור אלה הקיימים לקידום רמת העברית בקרב הבדואים

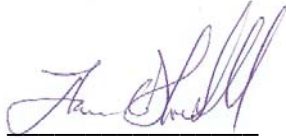
המלצות חשובות

- העלאת רמת הסמינריונים כך שיעמדו בסטנדרטים אקדמיים.
- הגברת הרלוונטיות של הקורסים בתחומי הטקסט והאוריינות לתחום ההבנה וההבעה בבית הספר.
- מציאת פתרונות למיעוט הנרשמים, כאלה שלא יפגעו בהכשרה הדיסציפלינרית.
- עדכון הסילבוסים כמפורט בנספח 3.

על החתום

כ"נה אן-שחר

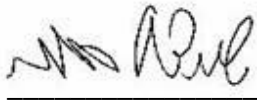
פרופ' רינה בן-שחר

ד"ר אהרון הורנקוהל

ח"ש"ר

פרופ' חנה עזר

פרופ' אורה שורצולד

ד"ר רות רביד

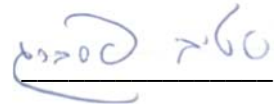
פרופ' דורית רביד – יו"ר הוועדה

ד"ר עמליה בראון

פרופ' זהר לבנת

פרופ' סטיב פסברג

נספח 1: כתב המינוי של הועדה

ח' טבת, תשע"ט
16 דצמבר, 2018

לכבוד

פרופ' דורית רביד, אוניברסיטת תל-אביב – יו"ר הועדה
פרופ' רינה בן-שחר, אוניברסיטת חיפה ומכללת אורנים
ד"ר עמליה בראון, אוניברסיטת תל-אביב
ד"ר אהרן הורנקוהל, אוניברסיטת קיימברידג'
פרופ' זהר לבנת, אוניברסיטת בר-אילן
פרופ' חנה עזר, מכללת לוינסקי לחינוך
פרופ' סטיב פסברג, האוניברסיטה העברית
פרופ' אורה שוורצולד, אוניברסיטת בר-אילן

מכובדיי,

המועצה להשכלה גבוהה שמה לה למטרה לשפר ולהבטיח את המשך המצוינות והאיכות של ההשכלה הגבוהה בישראל, בין השאר באמצעות תהליכי הערכה שוטפים של תחומי לימוד במוסדות האקדמיים.

בהמשך להחלטתה מיום 9.6.2015 הקימה המועצה להשכלה גבוהה ועדת הערכה שתבחן את תכניות הלימודים להכשרת עובדי הוראה בתחום הוראת לשון עברית במכללות האקדמיות לחינוך.

במסגרת עבודתה מתבקשת הועדה:

1. לבחון את דו"חות ההערכה העצמית של המוסדות המקיימים תכניות לימודים בתחום זה.
2. לערוך ביקור בכל אחד מהמוסדות המוערכים.
3. להגיש למועצה להשכלה גבוהה דו"חות פרטניים ביחס לכל מוסד ומוסד ובו ממצאי הועדה, מסקנותיה והמלצותיה.
4. להגיש למועצה להשכלה גבוהה דו"ח מסכם המתייחס באופן יוזמני להכשרת המורים בתחום לשון עברית בישראל.

אני מודה לכם על הסכמתכם לקחת חלק במשימה חשובה זאת, ושמוח בזאת למנות אתכם לוועדת הערכת האיכות.

גבי תמר מעגן אפרתי תרכז את עבודת הועדה.

פרטים לגבי פעילות הועדה וסמכויותיה מופיעים בנספח המצורף.

אני מאחל לכם עבודה פורייה והצלחה רבה.

בברכה,

פרופ' אדו פרלמן
סיו"ר המועצה להשכלה גבוהה

מצ"ב: נספח לכתב המינוי

העתק:

ד"ר ורדה בן-שאול, סמנכ"ל הערכת איכות, מל"ג
גבי תמר מעגן-אפרתי, רכזת הועדה, האגף להערכת איכות, מל"ג

נספח 2: סדר יום הביקור

שעות	הגורם עמו נפגשים	שמות המשתתפים
09: 30-09: 00	מפגש פתיחה עם הנהלת המוסד	פרופ' לאה קוזמינסקי – נשיאת המכללה ד"ר אורלי קרן – משנה לנשיאה וראש בית הספר להכשרה
10: 15-09: 30	ראש ההתמחות	ד"ר טליה דיטשי-ברק - ראש ההתמחות בלשון עברית
10: 45-10: 15	ראשי התוכניות בהם נלמדת ההתמחות להוראת לשון עברית	ד"ר אינה סמירנוב – ראש תוכנית ההכשרה לבית הספר העל-יסודי ד"ר יהודית סלפטי-כהן – ראש תוכנית ההכשרה לבית הספר היסודי ד"ר דינה פרילינג – ראש תוכנית הסבת אקדמאים להוראה (שח"ף)
11: 30-10: 45	סגל ליבתי המלמד בהתמחות	ד"ר טליה דיטשי-ברק ד"ר חיים דיהי ד"ר אירנה בלנקי-קרלין ד"ר יעקב עציון
12: 15-11: 30	מדריכים פדגוגיים	ד"ר עדית שר – מד"פית בתוכנית M. Teach (מד"פית סדירים בעבר) ד"ר יהודית סלפטי-כהן – מד"פית בתוכנית ההכשרה לבית הספר היסודי מר עארף אבו גויזר – מד"פ בתוכנית ההכשרה לבית הספר העל-יסודי
13: 00-12: 15	ארוחת צהריים (פגישה סגורה של הוועדה)	
13: 45-13: 00	חלון זמן פתוח	ביקור בספרייה הצגת תוצרים של מרצים וסטודנטים מהתמחות לשון עברית
14: 30-13: 45	סטודנטים	
15: 15-14: 30	בוגרים	
15: 30-15: 15	הפסקה	
15: 45-15: 30	מפגש סיכום עם הנהלת המוסד וההתמחות	פרופ' לאה קוזמינסקי – נשיאת המכללה ד"ר אורלי קרן – משנה לנשיאה וראש בית הספר להכשרה ד"ר טליה דיטשי-ברק - ראש ההתמחות בלשון עברית
16: 15-15: 45	ישיבת סיכום פנימית של הוועדה	

נספח 3: עקרונות לבניית הסילבוסים

- יש להקפיד על התאמה בין שם הקורס לבין תוכנו.
- כל הפריטים הביבליוגרפיים צריכים להיות רלוונטיים לנושא הקורס.
- יש להבחין בבירור בין קריאת חובה לקריאת רשות.
- יש להקפיד לפרט את הביבליוגרפיות לפי שמות המחברים (א"ב) ולפי שנים (מן המוקדם למאוחר).
- יש לשלב מקורות קאנוניים מכוננים עם מקורות חדשים ועדכניים מן העשור האחרון, חומרי לימוד ומילונים יופיעו בסילבוסים בקטגוריה נפרדת של חומרי עזר.
- יש לשלב פריטים באנגלית – למשל ערכים מתוך האנציקלופדיה EHL, *Encyclopedia of Hebrew Language and Linguistics* 2013 האנציקלופדיה נמצאת גם אונליין.
- רצוי להשתמש ביחידות רלוונטיות של האוניברסיטה הפתוחה.
- פריטי הביבליוגרפיה צריכים להיות מעודכנים, ויש להשתמש במהדורות מעודכנות של ספרים ותיקים. למשל, יש להיעזר בספרו החדש של יי בלאו (תש"ע) ולא במהדורה מתשל"ב. ראו להלן.
- יש להקפיד על דיוק ברישום הפרטים הביבליוגרפיים, כולל מספרי עמודים של מאמרים ופרקים.

הערות פרטניות על הסילבוסים

- **דקדוק א, ב:** רביד, לא רביב בביבליוגרפיה. כדאי להוסיף את לוחות הנטייה של הפועל שהוציא לאור שרגא אסיף.
- **דקדוק ג:** כנ"ל בעניין רביד. מומלץ להוסיף את מאמרה של אורה שורצולד ב"אקדם" 63, וכן: Linear and nonlinear word formation in Hebrew – words which end with -on. *SKASE Journal of Theoretical Linguistics* [online] 16(1): 2019, pp. 109-120. Stress Assignment in ; (http://www.skase.sk/Volumes/JTL39/pdf_doc/08.pdf) Words with -i Suffix in Hebrew. *SKASE Journal of Theoretical Linguistics* 15(3): 2018, pp. 110-127 (<http://www.skase.sk/>)
- **יסודות התחביר א-ב:** עברית טובה מאת חיים רוזן אינו שייך לשיפור הלשון! הוא ספר חשוב בתחביר.
- **הדרכה ביבליוגרפית:** יש להפנות לקונקורדנציות ללשון חכמים (קוסובסקי), וכן לפרויקט השו"ת של אוניברסיטת בר-אילן.
- **לשון הספרות:** חסרים ספרה של מאיה פרוכטמן על לשונה של הספרות, ספרי מ"צ קדרי, למשל "שי עגנון רב סגנון" ואחרים, ספרה של רוזמרין וספרי אילן אלדר.

- **ערבית קלאסית למתחילים**: לא כדאי להפנות את התלמידים למילון?
- **פיתוח שפה**: הקורס עוסק בהיבטי אוריינות ולא בנושא המנוסח כשם הקורס. היו צריכים להיכלל כאן הרבה יותר מחקרים העוסקים בפסיכולוגיה של הלשון ולא הנושאים המפורטים בסילבוס (ראו מחקרי ברמן, רביד, שימרון, דרומי ואחרים). יש לבנות את הסילבוס מחדש או לשנות את שם הקורס.
- **לשון וחברה**: הרבה מנושאי הדיון הם אזוטריים (למשל ניבים, שמות פרטיים, סלנג), והתלמיד לא יכול להתרשם מן הגיוון והשונות הקיימים בישראל. סדרת היחידות של מוצ'ניק באוניברסיטה הפתוחה צריכה להיות מסד לקורס הזה. חשוב גם המאמר "גוני לשון בעברית" של אורה שורצולד בספר "מחקרים בעברית בת זמננו" (האקדמיה ללשון העברית תשמ"ט).
- **לשונה של ספרות חז"ל א-ב**: במקום רשימות ההרצאות של קוטשר, רצוי להשתמש בפרק שעסק בלשון חכמים בספרו הלועזי: Kutscher, E. Y. (1982), *A History of the Hebrew Language*, edited by R. Kutscher, Jerusalem & Leiden, Magnes & Brill. חשוב גם להפנות את הלומדים ליחידה 3 של "פרקים בתולדות הלשון העברית" שכתב שמעון שרביט בהוצאת האוניברסיטה הפתוחה.
- **לשון המקרא**: כדאי ליצור רצף של לשון מקרא א-ב, ובמקביל לקורסים בלשון חכמים יהיו התכנים של "תורת ההגה של לשון המקרא", של "תורת הצורות של לשון המקרא" ושל "לשון המקרא" משלימים זה את זה. גם כאן יש להשתמש ביחידה 1 של הפרקים בתולדות הלשון העברית שכתבה רבקה ירקוני בהוצאת האוניברסיטה הפתוחה.
- **סוגיות בתחביר**: לגבי סדר המילים במשפט ראה גם: אילני, נוגה דינה גולדברג וסיגל שלמה (תשס"ו), "הדיון בסדר המילים במסגרת הוראת ההבעה בכתב", סקריפט – אוריינות: חקר, עיון ומעש 10, עמ' 75-90. כדאי גם לעמוד בקורס על נושאים רלוונטיים יותר להוראה.
- **סמינר עיונים בטקסטים**: יש להפנות את התלמידים לKutscher, E. Y. (1982), *A History of the Hebrew Language*, edited by R. Kutscher, Jerusalem & Leiden, Magnes & Brill, וכן לSaenz-Badillios, A. (1993), *A History of the Hebrew Language*, trans. by John Elwolde, Cambridge University Press. לא נכון ליחס לרפאל ניר את "פרקים בתולדות הלשון העברית".
- **סמנטיקה**: חסר אזכור לספריה של תמר סוברן, ואת ספרם של הארפורד והיזלי שترגם וערך גב"ע צרפתי "סמנטיקה – פרקי יסוד".
- **תורת ההגה של לשון המקרא**: כדאי להפוך את שם הקורס ל"תורת ההגה", וללמד גם נושאים מן הבלשנות הכללית.